

Europese landen op hoofdkenmerken nader beschouwd worden (omwille van de leesbaarheid is de vaak lange voorgeschiedenis per land kort samengevat). Alle gebruikte bronnen staan per land in één voetnoot vermeld. Het hoofdstuk wordt afgesloten met enkele voorlopige conclusies.

FRANKRIJK¹⁶

Naar schatting wonen er 2,5 miljoen Fransen in het buitenland (de Franse overzeese gebieden gelden als ‘binnenland’¹⁷), hetgeen neerkomt op bijna 4 procent van de ruim 65 miljoen Fransen die in Frankrijk wonen – een percentage dat net iets lager is dan voor Nederland geldt. Door de koloniale overzeese gebieden van Frankrijk speelde het vraagstuk van Frans burgerschap in het buitenland al eind achttiende eeuw.

Conseil supérieur des Français de l'étranger (CSFE)

In 1946 werd grondwettelijk bepaald dat in de toenmalige Senaat (‘Conseil de la République’) drie zetels zouden worden toebedeeld aan vertegenwoordigers van de Franse burgers in respectievelijk Europa, Noord-Amerika en Azië/Oceanië. Aangezien er al vier andere organisaties waren die (op bepaalde deelgebieden) de Fransen in het buitenland vertegenwoordigden, werd na een intern machtsconflict in 1948 besloten tot het oprichten van een geheel nieuwe raad, de ‘Conseil supérieur des Français de l'étranger’ (CSFE), met een uitgebreid aantal zetels (55), deels bestaand uit gekozen gedelegeerden, deels benoemd door het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken. Twee gedachten lagen ten grondslag aan het oprichten van de CSFE: het beter leren kennen van de geëmigreerde Fransen (door hen te

---

16 Bronnen Frankrijk: Christophe Bertossi & Abdellali Hajjat, *Country Report France*, EUDO Citizenship Observatory (January 2013), www.diplomatie.gouv.fr, www.senat.fr, www.assemblee-nationale.fr, www.assemblee-afe.fr, <http://inside.org.au/the-diaspora-fights-back/>, <http://iphone.france24.com/en/20120604-socialists-leading-french-expat-vote-tally>, <http://elections.lefigaro.fr/presidentielle-2012/2012/04/09/01039-20120409ARTFIG00370-les-candidats-courtisent-les-francais-de-l-etranger.php>, www.lepetitjournal.com/expat-politique, <http://www.social-informatics.net/exaro%20article.pdf> en <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/fr.html>.

17 Juridisch maken de overzeese gebieden deel uit van Frankrijk; deze gebieden hebben hun eigen vertegenwoordigers in de Assemblée Nationale en de Senaat.

verplichten zich te registreren bij een consulaat), en het stellen van de voorwaarde zich in het buitenland bij een Franse ‘organisatie’ (Frans: ‘*organisme*’) aan te sluiten om te mogen stemmen. Op die manier werd enerzijds inzichtelijk waar de Fransen in het buitenland woonden en hoeveel het er waren; anderzijds werd het Franse belang in het buitenland gestimuleerd. In 1950 werden in zeventig landen de eerste verkiezingen voor de CSFE gehouden.

In de decennia erna werd de CSFE enkele keren hervormd. Belangrijk in deze verdere ontwikkeling van de CSFE was de grondwetswijziging van 1958 (art. 24), waarin de bepaling werd opgenomen dat “Fransen woonachtig buiten Frankrijk in de Senaat worden vertegenwoordigd” (over de Franse Tweede Kamer, de *Assemblée Nationale*, werd nog niet gerept). In 1982 werden algemeen kiesrecht voor de gedelegeerden van de CSFE ingevoerd en het recht van de CSFE om zelf twaalf leden van de Senaat te kiezen. Daarmee werd de tot dan toe louter consultatieve status van de CSFE versterkt met een politiek machtsmandaat ten gunste van de Fransen in het buitenland. Tot op de dag van vandaag kent de Franse Senaat twaalf leden die in het bijzonder de Fransen in het buitenland vertegenwoordigen.

Assemblée des Français de l'étranger (AFE)

Geconfronteerd met een steeds lagere stemopkomst vanuit het buitenland, besloot Frankrijk in 2004 tot de hervorming en naamswijziging van de CSFE. Deze nieuwe raad werd *Assemblée des Français de l'étranger* (AFE) genoemd. Het woord ‘Assemblée’ (letterlijk: Algemene Vergadering), dat al bestond om de Franse Tweede Kamer aan te duiden (*Assemblée Nationale*), werd opzettelijk gebruikt ter erkenning van de publieke (rechts)status van de Fransen in het buitenland. Verdere hervormingen bestonden uit een vermeerdering van het aantal buitenlandse kiesdistricten, een wijziging van de geografische locatie van de kiesdistricten en een vermindering van het aantal benoemde gedelegeerden, die bovendien uitsluitend op enkele gebieden raadgevende bevoegdheden kregen.

De AFE, voorgezeten door het Ministerie van Buitenlandse Zaken, bestaat uit 190 leden en is belast met het geven van adviezen aan de regering betreffende vragen en zaken die Fransen buiten Frankrijk en de ontwikkeling van de Franse aanwezigheid in het buitenland

aangaan. De voltallige AFE komt twee keer per jaar in Frankrijk bijeen. Vanuit 52 districten wereldwijd worden 155 leden (adviseurs, ‘*conseillers*’) via algemeen kiesrecht voor een periode van zes jaar direct gekozen; daarnaast hebben 23 parlementariërs in de AFE zitting, alsmede twaalf personen die door het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken worden benoemd (experts in zaken die Fransen in het buitenland aangaan). De 190 leden staan veelvuldig met elkaar in contact en er vindt een hoge mate van informatie-uitwisseling plaats. In de praktijk liggen de adviesbevoegdheden van de AFE dicht tegen beleidsbevoegdheden aan en functioneert de AFE als een *de facto* gespecialiseerde sociaaleconomische raad die op eigen initiatief met voorstellen kan komen en vragen kan indienen (bijvoorbeeld over onderwijs, de rechtspositie van Fransen in het buitenland, fiscale zaken, sociale zaken, internationale handel en andere relevante zaken voor Fransen in het buitenland). De genoemde 23 parlementariërs bestaan uit twaalf Senatoren (gekozen door de 155 leden) en elf gedelegeerden die direct door de Fransen in het buitenland zijn gekozen.

Aparte Kamerzetels voor Fransen in het buitenland

Tot 2012 waren de twaalf Senatoren de enige vertegenwoordigers van de Fransen in het buitenland; deze Senatoren hoefden zelf niet in het buitenland te wonen of gewoond te hebben. In 2012 werden vervolgens elf aparte Kamerzetels ingesteld voor Fransen in het buitenland: deze gedelegeerden (vergelijkbaar met Nederlandse Tweede Kamerleden) maken enerzijds deel uit van de Assemblée Nationale en anderzijds van de AFE. Ze mogen in het land van residentie blijven wonen en krijgen hetzelfde salaris als hun overige collega’s. Enkele telkens terugkerende punten van zorg onder Fransen in het buitenland betreffen Frans onderwijs voor Franse kinderen in het buitenland, belastingwetgeving en pensioenopbouw.¹⁸

De verkiezingen van 2012 konden plaatsvinden op basis van een wetswijziging in 2009, toen de wereld (buiten Frankrijk) in elf districten werd ingedeeld (zes in Europa, twee in ‘de Amerika’s’, twee in Afrika en één in Azië/Oceanië). Waar de CSFE als raadgevend

---

18 Interview met Frédéric Lefebvre, sinds 2013 lid van de Assemblée Nationale namens het eerste district buiten Frankrijk (Canada en de Verenigde Staten).

orgaan begon, vertoont de AFE de facto tegenwoordig hybride karakteristieken van zowel invloed als macht. Ondanks het feit dat de elf gedelegeerden gekozen zijn op districtsbasis buiten Frankrijk, vertegenwoordigen ze alle Fransen, waar ook ter wereld. Het totaal aantal gedelegeerden in de Assemblée Nationale bedraagt met deze elf nieuwe vertegenwoordigers 577.

Op twee punten waren de presidentsverkiezingen van 2012 extra bijzonder: ten eerste werd duidelijk dat de immer gedachte ‘rechtse’ achterban in het buitenland een zwaai naar links had gemaakt – een belangrijke stem voor de uiteindelijke winst van François Hollande. De invloed en economische kracht van de ‘buitenlandse stem’ werd gevoeld. Zo zei François Bayrou, partijvoorzitter van Mouvement Démocrate, tijdens de campagne dat Fransen in Europa en daarbuiten “een kans voor Frankrijk” waren. Ten tweede konden Fransen in het buitenland voor het eerst via internet stemmen, waarmee de steeds terugkerende klachten over het stemmen per reguliere post geparreerd werden.¹⁹

ITALIË²⁰

Volgens het Italiaanse Ministerie van Binnenlandse Zaken wonen er ongeveer 4,5 miljoen Italianen in het buitenland, tegen ruim 60 miljoen Italianen in Italië. Het percentage Italianen dat in het buitenland woont (versus het aantal Italianen in Italië) ligt daarmee op circa 7,5 procent.

De discussie rondom rechten voor Italianen in het buitenland (o.a. stemrecht, nationaliteit) gaat meer dan honderd jaar terug. Stemrecht voor Italianen in het buitenland werd uiteindelijk in 1948 ingevoerd, zij het onder de voorwaarde dat men naar Italië moest

---

19 Voor het internetstemmen had de Franse overheid het bedrijf Scytll in de arm genomen (hoofdkantoor in Barcelona). Niet geheel verwonderlijk verliep deze eerste keer niet vlekkeloos: klachten over deze procedure betroffen gebrek aan transparantie, fraudegevoeligheid en het niet kunnen stemmen door computerproblemen.

20 Bronnen Italië: Guido Tintori, *Access to Electoral Rights, Italy*, EUDO Citizenship Observatory (June 2013), www.esteri.it, www.interno.gov.it, http://www.worldandjournal.com/subscribers/feature_detail.asp?num=25014, <http://www.theguardian.com/world/2008/apr/13/italy>, <http://www.bbc.co.uk/news/uk-scotland-south-scotland-21531129> en <http://www.reuters.com/article/2008/04/11/us-italy-election-fraud-idUSL1192223320080411>.